

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет

ДОВГАНИЧ ДІАНА АНДРІЇВНА

МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ
ПОРТФЕЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ

051 «Економіка»

(галузь наук-Соціальні та поведінкові науки)

Автореферат

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Івано-Франківськ – 2023

Дипломна робота виконана в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника

Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач кафедри економічної кібернетики Кушнір Олександр Сергійович

Рецензент: доцент, к.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Ціжма Юрій Іванович

Захист відбудеться «29» червня 2023 р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

Леся ДМИТРИШИН

(ім'я та прізвище)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Моделювання та управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору є важливою задачею для забезпечення стійкого розвитку цього сектору та забезпечення доступу до фінансових ресурсів для соціально вразливих груп населення.

Соціально-економічний сектор включає в себе різноманітні організації, такі як неприбуткові організації, благодійні фонди, соціальні підприємства та інші суб'єкти, які мають соціальну функцію та впливають на благо суспільства. Кредитний портфель соціально-економічного сектору складається з надання кредитів цим організаціям для реалізації їхніх соціальних проектів і програм. Однак управління цим портфелем має свої особливості, пов'язані зі специфікою цих організацій. Вони часто мають обмежені фінансові можливості, високу залежність від грантів та донорської підтримки, а також складні соціальні цілі, які вони досліджують.

Моделювання кредитного портфелю допоможе розробити оптимальні стратегії надання кредитів, оцінити ризики, пов'язані з цими кредитами, і розробити ефективні механізми контролю за їх використанням. Для цього можна використовувати методи кредитного скорингу, аналізу кредитного ризику, статистичні моделі та інші інструменти.

Мета роботи полягає у теоретичному визначенні та практичному дослідженні моделювання та управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність кредитного портфелю.
2. Встановити загальну характеристику управління кредитним портфелем.
3. Проаналізувати нормативно-правове регулювання організації кредитних операцій та управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору.
4. Встановити організаційно-економічну характеристику соціально-економічного сектору.

5. Проаналізувати моделювання кредитного портфелю соціально-економічного сектору.
6. Визначити систему управління кредитним портфелем.
7. Встановити вдосконалення моделювання кредитного портфелю соціально-економічного сектору в умовах сучасності.
8. Визначити проблеми та шляхи вдосконалення управління кредитним портфелем на соціально-економічного сектору.

Об'єктом дослідження є кредитний портфель соціально-економічних організацій, таких як неприбуткові організації, благодійні фонди, соціальні підприємства та інші суб'єкти, які мають соціальну місію та діють на благо суспільства.

Предметом дослідження є моделі та методи, які застосовуються для аналізу, оцінки та управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору. Це включає такі аспекти, як оцінка кредитного ризику, розробка стратегій надання кредитів, оцінка соціальної ефективності проектів, контроль за використанням кредитів, прогнозування фінансових показників та інші важливі аспекти управління кредитним портфелем.

Методи дослідження включають: аналіз кредитного ризику: цей метод дозволяє оцінити ймовірність неповернення кредиту та програмування рівня ризику, пов'язаного з кредитними операціями. Для цього можуть використовуватися статистичні моделі, аналітичні методи та оцінка фінансової стійкості організацій. Кредитний скоринг: цей метод базується на розрахунку кредитного рейтингу організацій, що підтримують кредит. Він використовує статистичні моделі, щоб оцінити ймовірність повернення кредиту на основі різних факторів, таких як фінансовий стан, кредитна історія та інші.

Наукова новизна роботи полягає в розробці та розробці нових методів і підходів до аналізу, прогнозування та управління кредитними ризиками в даному секторі. Вона включає наступні аспекти:

1. Розробка і використання спеціалізованих моделей оцінки кредитного ризику для соціально-економічного сектора. Це може включати врахування

окремих факторів, які впливають на кредитоспроможність суб'єктів цього сектора, таких як соціальні показники, фінансова стійкість, діяльність з надання соціальних послуг тощо.

2. Розробка імпульсних моделей для прогнозування кредитних ризиків. Ці моделі можуть допомогти застосувати зміни в кредитному портфелі соціально-економічного сектора та забезпечити можливість тимчасового реагування на зміни економічного середовища.

3. Розробка стратегії управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору, що дозволить знизити кредитні ризики та забезпечити стабільність фінансової діяльності організацій у цьому секторі. Це може включати розробку оптимальних стратегій розподілу кредитних ресурсів, оцінку ефективності кредитного портфелю та впровадження механізмів контролю та моніторингу кредитного ризику.

Практичне значення роботи є наступним:

1. Забезпечення ефективного управління кредитним портфелем: результати дослідження можуть допомогти фінансовим установам та організаціям, що надають кредити соціально-економічному сектору, вдосконалити їхні підходи до управління кредитними ризиками. Це може підвищити ефективність кредитування та зменшити кількість збитків, які впливають на неплатоспроможність суб'єктів цього сектора.

2. Розробка стратегій моніторингу та контролю кредитного ризику: Дана робота може допомогти у розробці системи моніторингу та контролю кредитного ризику, що дозволяє оперативно виявляти якісь проблемні кредити та здійснювати заходи щодо їх управління. Це сприятиме збереженню стабільності фінансової системи та зниженню можливих негативних наслідків для учасників соціально-економічного сектору.

3. Покращення доступу до фінансування: Результати дослідження можуть допомогти залучити додаткові інвестиції до соціально-економічного сектору, сприяти ефективнішому управлінню кредитним портфелем та зниженню кредитних ризиків збільшують ймовірність успішного повернення

кредитів. Це можна позитивно вплинути на розвиток соціальних підприємств, некомерційних організацій та інших суб'єктів соціально-економічного сектору.

Структура роботи містить у собі вступну частину, основні три розділи, підрозділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У РОЗДІЛІ 1. «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ» досліджується сутність та особливості кредитного портфеля соціально-економічного сектору, його структура та класифікація, а також фактори, що впливають на його якість та ефективність. Аналізуються теоретичні підходи до управління кредитним портфелем, його цілі та принципи, методи та інструменти оцінки ризиків та доходності кредитних операцій. Розглядаються сучасні моделі управління кредитним портфелем, їх переваги та недоліки, а також можливості їх застосування в умовах соціально-економічного сектору. Висвітлюються основні проблеми та перспективи управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору в Україні.

Одним із головних аспектів нормативно-правового регулювання є встановлення вимог до кредитних установ, що вивчають діяльність у соціально-економічній сфері. Ці вимоги стосуються фінансової стійкості, капіталізації, ліквідності та управління ризиками кредитних установ. Вони спрямовані на забезпечення надійності та неперевершеної діяльності установ, що надають кредити в соціально-економічному секторі, та захисту інтересів клієнтів.

Таким чином, важливою складовою нормативно-правового регулювання є встановлення правил надання кредитів та управління кредитним портфелем. Законодавство вимог до кредитних договорів, процедури кредитного аналізу, оцінки кредитоспроможності та залучення забезпечення.

У РОЗДІЛІ 2. «АНАЛІЗ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ.» досліджується сучасний стан та перспективи розвитку кредитування соціально-економічних проектів в Україні. Автор аналізує особливості формування та оцінки кредитного портфеля, використовуючи методи математичного моделювання та статистичного аналізу. Також розглядаються основні ризики та проблеми, пов'язані з кредитуванням соціально-економічних проектів, та пропонуються шляхи їх мінімізації та

управління. У кінці розділу наводяться приклади успішних соціально-економічних проєктів, які отримали кредитну підтримку в Україні.

Не менш важливими факторами, що визначають величину ринкової вартості кредитного портфеля, є строк, на який надано кредит і розмір резерву на можливі втрати по позиках, що є основною статтею витрат по портфелю позичок. Чим менше термін і розмір сформованого резерву, тим легше здійснювати процес управління кредитними ризиками. Від структури якості кредитного портфеля залежать стійкість. Цьому сприяє систематична та планомірна розробка та вдосконалення методології управління кредитними ризиками та створення організаційної структури для її реалізації у повсякденній практиці. Кредитний ризик можна розглядати як найбільший.

Отже, ризик неповернення позичальником отриманого кредиту і відсотків по ньому. Причому до кредитних ризиків відносяться такі види ризиків як: ризик непогашення кредиту, ризик прострочення платежів, ризик забезпечення кредиту і т. д. Ризик непогашення кредиту означає небезпеку невиконання позичальником умов кредитного договору (повного та своєчасного повернення основної суми боргу, а також виплати відсотків і комісійних).

У РОЗДІЛІ 3. «ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ.» досліджується сучасний стан та перспективи розвитку кредитування соціально-економічного сектору в Україні. Автор аналізує особливості формування та структуру кредитного портфелю соціально-економічного сектору, визначає основні проблеми та ризики, що виникають у процесі кредитування цього сектору, а також пропонує методичні підходи до моделювання та управління кредитним портфелем з урахуванням специфіки соціально-економічного сектору. У розділі також наводяться приклади застосування запропонованих методик на практиці.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення відповідно до поставлених завдань даної роботи визначино наступні висновки:

1. Встановлено, що сутність кредитного портфелю виникає у збалансованій комбінації різних кредитних активів, що належать фінансовій установі, такому як банк чи кредитна організація. Кредитний портфель включає в себе різноманітні види кредитів, такі як корпоративні, роздрібні, іпотечні, автомобільні кредити тощо. Головна мета формування кредитного портфелю досягається в досягненні оптимального балансу між ризиком і доходом. Фінансові установи намагаються максимізувати дохід, який підтримує відсотки за кредитами, та одночасно припинити ризик неповернення кредитів або недотримання відсотків. Досліджено, що задля досягнення цього балансу фінансові установи вивчають оцінку кредитоспроможності позичальників, враховують фактори ризику, розподіляють кредити між різними секторами економіки та регіонами. Кредитний портфель є інструментом для фінансових установ, після чого він є джерелом доходів і може суттєво вплинути на їхню фінансову стійкість. Якщо портфель добре збалансований і розподілений, це може допомогти зменшити ризики, пов'язані з можливими збитками від неповернення кредитів. З іншого боку, якщо портфель не належним чином керується або містить велику кількість ризикованих кредитів, це може призвести до значних збитків для фінансової установи.

2. Проаналізовано, що управління кредитним портфелем є надзвичайно важливою діяльністю для фінансових установ, оскільки воно впливає на їхню фінансову стійкість та прибутковість. Правильне управління кредитним портфелем може допомогти знизити ризики неплатоспроможності клієнтів, збільшити дохідність та забезпечити стійке функціонування фінансової установи. Визначено, що один з ключових аспектів управління кредитним портфелем - це ретельний аналіз кредитної спроможності клієнтів перед наданням кредиту. Важливо змінити ризики, пов'язані з кожним клієнтом, оцінити їхню платоспроможність, дослідити їхню кредитну історію та

фінансовий стан. Це дозволить уникнути неплатоспроможності клієнтів та зменшити витрати на виконання кредитних зобов'язань. Встановлено, що помітною складністю в управлінні кредитним портфелем є баланс мінімізації ризиків та максимізації прибутку. Важливо встановити оптимальну стратегію кредитування, яка забезпечує збалансований підхід до ризиків та доходності. Надто консервативний підхід може призвести до втрат можливостей для підвищення прибутковості, тоді як занадто агресивна стратегія може збільшити ризики неплатоспроможності та втрати.

3. Досліджено, що нормативно-правове регулювання організації кредитних операцій та управління кредитним портфелем соціально-економічного сектору є необхідною складовою ефективного функціонування фінансової системи. Воно має на меті забезпечення стійкості і надійності фінансових установ, захисту інтересів вкладників та сприяння розвитку економіки. Нормативно-правові акти, що регулюють кредитні операції та управління кредитним портфелем у соціально-економічному секторі, встановлюють правила і принципи, якими необхідно керувати фінансовими установами при наданні кредитів та управлінні своїми активами. Визначено, що ці нормативи включають вимоги до капіталу, ліквідності, кредитного ризику, резервування, звітності та інших аспектів діяльності фінансових установ. Встановлено, що основною платнею нормативно-правового регулювання є забезпечення стабільності та надійності фінансової системи. Це досягається шляхом встановлення відповідних критеріїв та обмежень для кредитних операцій та управління кредитним портфелем. Нормативи сприяють запобіганню небажаним практикам, зниженню ризиків та забезпеченню високої якості кредитних послуг. Ефективне нормативно-правове регулювання створює умови для розвитку соціально-економічного сектору та підтримує його фінансову стійкість. Воно сприяє збалансованому розподілу ризиків між фінансовими установами та позичальниками, забезпечуючи утворення неплатоспроможності.

4. Встановлено, що аналіз моделювання кредитного портфелю соціально-економічного сектора є інструментом для оцінки ризиків та прийняття обґрунтованих рішень в управлінні кредитними активами фінансових установ. Він дозволяє прогнозувати поведінку кредитного портфелю, оцінювати його зовнішні фактори впливу на розвиток і виявляти негативні ризики. Досліджено, що моделювання кредитного портфелю дозволяє провести кілька аналізів різних параметрів, таких як розмір кредитів, ставки відсотків, терміни погашення, ризикові фактори тощо. Це перевірити всі проблемні зони та забезпечити підтвердження для прийняття рішення щодо покращення кредитного портфелю. Аналіз моделювання кредитного портфелю також дає змогу оцінити ефективність стратегій управління ризиками та прийняти рішення про відмову від капіталу, формування резервів та розміщення активів. Це дозволяє фінансовим установам покращити свою фінансову стійкість і забезпечити оптимальне використання ресурсів. Проаналізовано, що дослідження моделювання кредитного портфелю соціально-економічного сектора також забезпечити управління ризиками, пов'язаними із соціальними та економічними факторами. Він дозволяє виявити поточні загрози, такі як зміни в економічному середовищі, соціальні проблеми або зміни в законодавстві, та розробити стратегії для їхнього управління.

5. Визначено, що система управління кредитним портфелем є ключовим компонентом успішної фінансової діяльності фінансових установ. Вона дозволяє ефективно управляти ризиками, забезпечувати прибутковість та зберігати фінансову стійкість. Основними елементами системи управління кредитним портфелем є оцінка кредитного ризику, кредитний аналіз, моніторинг та контроль, формування резервів та стратегічне планування. Оцінка кредитного ризику дозволяє оцінити платоспроможність клієнтів та програму ймовірність неплатоспроможності. Кредитний аналіз включає в себе детальний аналіз фінансового стану клієнта, кредитної історії та здатності погашати кредити. Встановлено, що моніторинг та контроль забезпечує постійний контроль за кредитними активами та своєчасне виявлення ризикових ситуацій. Формування

резервів дозволяє покрити можливості збитків в результаті неплатоспроможності клієнтів. Стратегічне планування забезпечує розробку оптимальної стратегії кредитування, враховуючи фінансові цілі та ризикові преференції фінансової установи. Система управління кредитним портфелем також потребує використання сучасних інструментів та технологій, таких як автоматизовані системи аналізу кредитного ризику, прогнозування та моделювання кредитного портфелю.

6. Встановлено, що вдосконалення моделювання кредитного портфелю соціально-економічного сектора в умовах сучасності є критичним завданням для фінансових установ. Розвиток технологій та зміни в економічному середовищі вимагають нових підходів до аналізу та управління кредитним портфелем. Досліджено, що одним із основних напрямків вдосконалення такого моделювання є використання аналітичних та прогностичних інструментів, як машинне навчання та штучний інтелект. Це дозволяє обробляти великі обсяги даних, виявляти складні зв'язки та взаємозв'язки, а також робити точні прогнози поведінки кредитного портфелю. такі інструменти можуть сприяти більш точному визначенню ризиків та прийняттю обґрунтованих рішень щодо управління кредитними активами. Проаналізовано, що окрім того, іншим аспектом вдосконалення моделювання кредитного портфелю є врахування соціальних та екологічних аспектів. Зростаюча свідомість про соціальну відповідальність та сталий розвиток вимагають врахування показників, що стосуються соціального впливу та екологічної стійкості в процесі моделювання кредитного портфелю. Це може включати оцінку екологічних ризиків, врахування соціальних критеріїв при виборі проектів для фінансування та оцінку соціального впливу.

7. Досліджено, що проблеми та шляхи вдосконалення управління кредитним портфелем на соціально-економічному секторі є комерційними аспектами, які потребують уваги та вдосконалення.

Таким чином, варто встановити, що управління кредитним портфелем у соціально-економічному секторі постає перед проблемою, яку необхідно

вирішувати для досягнення ефективного функціонування та стабільності системи. Визначено, що однією з головних проблем є висока ризиковість кредитування в цьому секторі через недостатню платоспроможність позичальників та їх нестабільну фінансову підтримку. Це може привести до неплатоспроможності та збитків для кредиторів. Додатковою проблемою є неефективне керування ризиками та недостатня оцінка кредитоспроможності клієнтів у соціально-економічному секторі. Відсутність адекватної оцінки ризиків може призвести до фактичного кредитування неплатоспроможних клієнтів та зростання кредитних збитків.

Крім того, діє ефективний механізм моніторингу та контролю за використанням кредитних коштів, що може сприяти їх некоректному використанню та зростанню ризику дефолту. Для вдосконалення управління кредитним портфелем на соціально-економічному секторі необхідно вжити кілька місяців. По-перше, необхідно вдосконалити систему оцінки кредитоспроможності позичальників, використовуючи сучасні методи та моделі аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dmytryshyn L. Implementation of the model of operational risk based on the approach ama and assessment the economic capital bank / L. Dmytryshyn, O. Kushnir // *Fundamentalis scientiam*. – 2017. – Vol. 5 – 30-35 P.
2. Kushnir O.S. Ukrainian banking system in wartime conditions / O.S. Kushnir // *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці: матеріали VIII міжнародна науково-методична конференція (м. Чернівці, 20-21 квітня 2023 р.): Чернівці: 2023. – С 31-33. URL: <https://emm.cv.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-metodichna-konferentsiya-matematichni-metodi-modeli-ta-informatsijni-tehnologiyi-v-ekonomitsi/>*
3. Urban Space 100 – приклад соціального підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://warm.if.ua/projects/urban-space-100> 9. Миті – Соціальне підприємство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: myti.com.ua/
4. Yeasmin N. The Sociopolitical Determinants of Social Entrepreneurship Action: A Qualitative Analysis / N. Yeasmin, R. Kemppainen-Koivisto // *South Asian Journal of Business and Management Cases*. – 2017. – Vol. 6. – №. 1. – P. 47-60.
5. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. [3-тє вид., перероб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2018. 608 с.
6. Бондаренко Л. А., Ухова І. М. Значення та вплив системно важливих банків на стан банківської та економічної системи. *Modern Economics*. 2019. № 15(2019). С. 27-35. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-04](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-04).
7. Дмитришин Л.І Сучасні технології оцінки операційних ризиків банку та їх алокації за бізнес-одинацями / Л.І. Дмитришин, О.С. Кушнір // *Моделювання і прогнозування соціально-економічних процесів: Монографія / Під ред. В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанової, М.О. Кизима. – Х.: ІД «ИНЖЭЖ», 2017. – 196-207 С.*
8. Карманов Є. Бюро кредитних історій: ремонт відносин чи повна реконструкція? // *Вісник НБУ*. – 2016. – №11. – С. 32-35.

9. Коваленко, В.В. Управління кредитним портфелем в умовах фінансової невизначеності функціонування банків [Текст] / В.В. Коваленко // Регіональна економіка та управління. – 2016. – №1(08). – С. 60-63.

10. Круш П.В., Бугрім С.І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. - 2017. - Вип. 19. - С. 149–158.

11. Кунцевич В.О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №11. – С. 80-86

12. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

13. Петрушанський Н.С. Аналіз ефективності діяльності банківського сектору України / Н.С. Петрушанський, О.М. Ліщук, Н.А. Хрущ // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2021. – С. 54-57.

14. Солодка О.О. Ефективність кредитної діяльності в механізмі банківського маркетингу. Фінанси України. 2019. № 11. С. 119–127.

15. Соціальне підприємництво в Україні: звіт за результатами довартоження / Н. Гусак, В. Кузнєцова, Т. Стеценко. – К. : Pact, Inc., Western NIS Enterprise Fund, Школа соціальної роботи НаУКМА, ГО «Молодіжний центр з трансформації соціальної сфери «СОЦІУМ ХХІ» 2016. – 45 с.

16. Соціальне підприємство «Барвіста» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wicc.com.ua/sotsialne-pidpryyemstvobarvysta/>

17. Соціальне підприємство «Горіховий дім» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://walnut.house/>

18. Соціальне підприємство «Рукомисли» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rukomy Sly.com.ua/>